

SPRAWOZDANIE Z IX DOBRZYCKIEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ
MUZEUM ZIEMIAŃSTWA W DOBRZYCY ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY
DOBRZYCA, 5–7 WRZEŚNIA 2024 R.

Report on the 9th Scientific Conference of Dobrzyca, Museum of the Landed Gentry
in Dobrzyca – Palace and Park Complex, Dobrzyca, 5–7 September 2024

KEYWORDS: Polish landed gentry, landowners, landed gentry seats, conciliatory policy, loyalty, Poland in the Period of Partitions, scientific conference, scientific report, Dobrzyca

SŁOWA KLUCZOWE: ziemiaństwo polskie, właściciele ziemscy, siedziby ziemiańskie, polityka ugodowa, lojalizm, okres zaborów, konferencja naukowa, sprawozdanie naukowe, Dobrzyca

W dniach 5–7 września 2024 r. w Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy Zespół Pałacowo-Parkowy po raz dziewiąty gościli uczestnicy Dobrzyckiej Konferencji Naukowej. W jej ramach, począwszy od 2015 r. odbywają się dyskusje na tematy związane z historią warstwy ziemiańskiej (zarówno z zakresu życia codziennego, jak i działalności społecznej czy politycznej)¹ oraz szeroko pojętą problematyką obecnego kultywowania ziemiańskiego dziedzictwa, w tym m.in. edukacji o ziemiaństwie, ziemiańskich archiwów rodzinnych, działalności muzeów mieszczących się w dawnych siedzibach

¹ Publikacje z tej części konferencji ukazują się w ramach serii wydawniczej: „Studia i Materiały Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy”: *Dawni właściciele Dobrzycy na tle swoich czasów*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2017; *Dobrzyccy bohaterowie czasów napoleońskich*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2018; *Kolekcjonerzy i artyści z dworów i pałaców*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2019; *Dla przyjemności i z konieczności. Na szlakach ziemiańskich podróży w XIX i XX w.*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2021; *Dwór wobec wojny*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2021; „*Dzień rozpoczynano od kawy ze śmietanką...*”. *O kulturze stołu w ziemiańskich dworach i pałacach w XIX i XX wieku*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2023; *Mysliwskie pasje ziemian. O polowaniach w polskich majątkach ziemiańskich w XIX i XX wieku*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2023.

ziemiańskich itd.² Podobnie jak w latach poprzednich, także i tym razem w jej obradach wziął udział szeroki krąg uczestników oraz gości z różnorodnych środowisk – historyków z ośrodków akademickich, muzealników, archiwistów, przedstawicieli kręgów ziemiańskich, społeczników.

Pierwsza część konferencji, odbywająca się 5 września 2024 r., poświęcona była problematyce siedzib ziemiańskich pozostających w rękach prywatnych. Otwierały ją referaty wprowadzające wygłoszone przez Andrzeja Novaka-Zemplińskiego (Honorowego Prezesa stowarzyszenia Domus Polonorum, właściciela dworu w Tułowicach), opowiadającego o działalności Stowarzyszenia w propagowaniu dworu polskiego jako zjawiska kulturowego, historycznego i architektonicznego, cenionego dokumentalistę dawnych siedzib ziemiańskich, dr. Macieja Rydla (wiceprezesa Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego), który przedstawił prezentację „Dwory i pałace prywatne w Polsce kontynuujące tradycje ziemiańskie” oraz prof. dr. hab. Mariana Wołkowskiego-Wolskiego, omawiającego doświadczenia związane z konserwacją, rewaloryzacją i rewitalizacją dawnej siedziby swej rodziny – dworu w Hawłowicach Górnych. Kolejną częścią obrad był panel dyskusyjny, na który zaproszeni zostali właściciele siedzib, zachowujących nie tylko zewnętrzny wygląd oraz klimat tradycyjnego wnętrza, ale i organizujących działalność kulturalną oraz społeczną, otwartą dla osób zainteresowanych odczytami, koncertami, plenerami artystycznymi – Michał Korsak (prezes Fundacji Ziemia Dobrzyńska), Andrzej Kołder (Muzeum Kultury Szlacheckiej Kopytowa), Piotr Biliński (Marszałek Stowarzyszenia Potomków Sejmu Wielkiego) i Krzysztof Kocel (prezes Stowarzyszenia Kłódawskie Dwory). Panel uzupełniło wystąpienie Mikołaja Pietraszaka Dmowskiego (sekretarza Zarządu Fundacji Raczyńskich przy Muzeum Narodowym w Poznaniu, Prezesa Majątku Rogalin), który przedstawił rzadki dziś przypadek kultywowania gospodarczej roli majątku ziemiańskiego. Całość zakończyła dyskusja ogólna, w której głos, prócz referentów zabierali również m.in.: dr Marcin Schirmer (prezes Poznańskiego Towarzystwa Ziemiańskiego), Maciej Kraiński (kierownik Muzeum Tradycji Szlacheckiej w Waplewie Wielkim), Michał Załuski i Michał Kwilecki.

Obrady tego dnia zakończyła uroczystość bardzo ważna tak dla dobrzyckich konferencji, jak i dobrzyckiego muzeum – pożegnano odchodzącego na emeryturę jego wieloletniego dyrektora Wiesława Kaczmarka, pomysłodawcę dobrzyckich konferencji i ich niestrudzonego organizatora poczynawszy od 2015 r., kiedy to objął swoje stanowisko w Dobrzycy. W dużym stopniu dzięki energii

² Publikacje z tej części konferencji wydawane są w osobnej serii wydawniczej, w ramach której dotychczas ukazały się tomy: *Ziemiańskie i ziemiaństwo: w pamięci społecznej*, red. W. Kaczmarek, Dobrzyca 2022; *Ziemiańskie i ziemiaństwo: rodzinne archiwa domowe*, red. W. Kaczmarek, Dobrzyca 2024.

i zaangażowaniu dyrektora Kaczmarka dobrzyckie konferencje ze skromnych początków rozwinęły się do tego stopnia, że zdaniem przedstawicieli Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego „jawi się ona jako najważniejsze tego typu wydarzenie w Polsce”³.

W porównaniu z wcześniejszymi edycjami dobrzyckiej konferencji znacznie rozbudowano tym razem jej część historyczną, co wynikało z wagi i złożoności diskutowanego zagadnienia. Organizatorzy zdecydowali się bowiem (inspiracją była tu propozycja wieloletniego uczestnika dobrzyckich konferencji, uznanego badacza epoki napoleońskiej, p. Adama Paczuskiego z Torunia) na zaproponowanie tematu „Dylematy lojalności ziemiaństwa polskiego w okresie zaborów”. Spotkał się on z niezwykle przychylnym odzewem zarówno badaczy goszczących w dobrzyckim założeniu parkowym już od wielu lat, jak i tych, którzy zdecydowali się przybyć tu po raz pierwszy.

Obrady tej części konferencji odbywały się przez dwa dni (6–7 września) w ramach czterech bloków tematycznych. Na pierwszy z nich (6 września 2024 r.), obejmujący czasy rozbiorów i wojen napoleońskich oraz zagadnienia związane ze służbą wojskową Polaków w armiach zaborczych, składały się referaty: prof. dr. hab. Dariusza Nawrota (Uniwersytet Śląski w Katowicach): „Postawy szlachty z guberni zachodnich wobec Rosji na przełomie XVIII i XIX wieku”, Adama Paczuskiego (Oddział Terenowy Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Toruniu): „My z Napoleonem? Czy przeciw Napoleonowi? Polacy i polskie formacje w armiach koalicji antynapoleońskich”, dr Marii Czeppe (Instytut Historii PAN Zakład Polskiego Słownika Biograficznego): „Od obywatelki Rzeczypospolitej do pruskiej poddanej. Z pamiętnika Karoliny z Sapiehów Sołtykowej z 1795 r.”, dr. Dawida Madziara (Uniwersytet Śląski w Katowicach): „Dylematy? Książę Antoni Paweł Sułkowski i Napoleon”, prof. dr. hab. Wiesława Cabana (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, wystąpienie wygłoszone zdalnie za pomocą platformy Teams): „Stosunek ziemiaństwa z Ziem Zabrzanych do służby Polaków w carskim korpusie oficerskim” oraz prof. dr. hab. Mariusza Kulika (Instytut Historii PAN): „Dylematy lojalności Polaków służących w armii rosyjskiej – bracia Dowborowie-Muśniccy”.

Obrady 6 września kontynuowano w drugim bloku referatów dotyczących zaboru rosyjskiego. Swoje wystąpienia prezentowali wówczas: prof. dr. hab. Tadeusz Epsztein (Instytut Historii PAN w Warszawie): „Wrogowie, czy «nasi» – stosunek ziemiaństwa do Rosjan w zaborze rosyjskim w II połowie XIX w.”, prof. dr. hab. Roman Jurkowski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie): „Lojalizm polityczny polskich ziemian kresowych w konfrontacji z realiami życia

³ Profil Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego na portalu Facebook, wpis z 9 września 2022 r., <https://www.facebook.com/PTZPolska/posts/> (dostęp: 1.02.2023).

codziennego na Ziemiach Zabrzanych w latach 1863–1917” oraz prof. dr hab. Jarosław Kita (Uniwersytet Łódzki) – „Ziemiański krąg lojalistów związanych z margrabią Aleksandrem Wielopolskim”.

Po ożywionym bloku dyskusyjnym i przerwie obiadowej drugi dzień konferencji zakończyło oprowadzanie kuratorskie po prezentowanej w dobrzyckim pałacu wystawie czasowej „Od Austerlitz do Sedanu. Oręż napoleoński i ciężka kawaleria XIX wieku”, której trzon stanowiła unikatowa w Polsce kolekcja Tomasa Skowronka – właściciela olbrzymiego zbioru uzbrojenia i pancerzy kirasjerskich z całego XIX-wiecznego świata.

Trzeci dzień obrad (7 września 2024 r.) obejmował bloki referatów dotyczące ziemiańskich lojalistów w Galicji i zaborze pruskim. W pierwszym z nich swoje wystąpienia wygłosili: prof. dr hab. Krzysztof Ślusarek (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): „Polscy ziemianie w administracji krajowej Galicji (do 1848 r.) – rekonesans badawczy”, prof. dr hab. Tomasz Kargol (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): „Dylematy lojalności rodu Sanguszków w epoce rozbiorów”, prof. dr hab. Kazimierz Karolczak (Kraków): „Od spiskowca do ministra. Cztery pokolenia Dzieduszyckich w relacjach z Wiedniem” oraz prof. dr hab. Waldemar Łazuga (Poznań) – „Badeniowie – od ich imienia Galicję nazywano Badenią”. W kolejnym, dotyczącym zaboru pruskiego, referaty przedstawili: prof. dr hab. Witold Molik (Poznań) – „Zwolennicy ugody z rządem pruskim wśród ziemiaństwa w Poznańskim w XIX i na początku XX wieku. Problemy badawcze” oraz dr Agnieszka Salamon-Radecka (Muzeum Narodowe w Poznaniu), która zajęła się postawami wielkopolskiej rodziny Hulewiczów.

Tak obszerny program, liczne i ciekawe referaty nie mogły nie spowodować szerokiej i niezmiernie żywej dyskusji, która odbywała się zarówno po obradach w dniu 6, jak i 7 września i dotyczyła nie tylko szczegółowych kwestii poruszanych w kolejnych referatach, ale przede wszystkim głębszego sensu postawy ugodowej i realności usiłowań lojalistycznych w konkretnych uwarunkowaniach historycznych. Z tego powodu zostanie ona szczegółowo streszczona i opisana w kolejnym tomie pokonferencyjnym, którego publikacja nastąpi w 2025 r., kiedy to odbędzie się też jubileuszowa, X edycja konferencji, poświęcona tym razem – zgodnie z tematem kolejnej wystawy czasowej w dobrzyckim pałacu – „Dziecku w rodzinie ziemiańskiej”.

Stanisław Borowiak

Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy Zespół Pałacowo-Parkowy
Museum of the Landed Gentry in Dobrzyca – Palace and Park Complex

NOTKA O AUTORZE • ABOUT THE AUTHOR

Dr Stanisław Borowiak – adiunkt, kierownik działu historycznego Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy, laureat nagrody w kategorii literatura naukowa w Konkursie o Nagrodę PTPN za najlepszą publikację o Wielkopolsce w roku 2020 za monografię pt. *Dwór a wieś folwarczna w Poznańskim w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*. Autor monografii: *Sprawa ordynacji rydzyskiej na tle walki o ziemię w Poznańskim na przełomie XIX i XX wieku* (2008), *Generał Kazimierz Turno i Dobrzyca jego czasów* (wraz z Kazimierzem Balcerem, 2018), a także szeregu artykułów, kurator i autor katalogów szeregu wystaw czasowych poświęconych różnym aspektom dziejów ziemiaństwa i redaktor kilku poświęconych tej problematyce wydawnictw pokonferencyjnych.

Zainteresowania naukowe: historia społeczna XIX i pocz. XX w., ze szczególnym uwzględnieniem dziejów warstwy ziemiańskiej oraz historia regionalną południowej Wielkopolski

s.borowiak@dobrzyca-muzeum.pl